

Н. І. Шевченко,
здобувач, Академія муніципального управління

ДОСВІД СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ГАРАНТУВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Проаналізовано державні гарантії та пільги іноземним інвесторам у різних країнах. Сформовано ефективний механізм державного гарантування іноземних інвестицій в Україні.

The state guarantees and privileges are analysed to the foreign investors in different countries. The effective mechanism of the state guaranteeing of foreign investments is formed in Ukraine.

Ключові слова: державні гарантії, іноземне інвестування, механізм, нормативно-законодавчі документи, фризик, умови компенсації.

ВСТУП

Державні гарантії іноземного інвестування визначаються нормативно-законодавчими документами, зокрема Законом України "Про режим іноземного інвестування" [5], Законом України "Про іноземні інвестиції" [4], Законом України "Про захист іноземних інвестицій" [3] тощо. Розглядаючи інвестиційне законодавство України та законодавства інших країн, доцільно відмітити, що, на відміну від нашої держави, у Грузії і Казахстані, передбачається можливість викупу, а за законами Киргизстану викуп не допускається [1, с. 79]. Аналогічні з українськими закони щодо націоналізації та реквізиції в Естонії, Литві, Латвії, Росії. В Україні умови компенсації в разі націоналізації чи реквізиції вирішуються у судовому порядку [5, ст. 9], а згідно Закону Татарстану "Про іноземні інвестиції" 1994 р. компенсація, яка виплачується іноземному інвестору, повинна відповідати ринковій вартості інвестицій, що націоналізуються чи реквізуються, на момент прийняття відповідного рішення [1, с. 80].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми гарантування іноземних інвестицій у нашій державі відводиться одне з головних місць. Але більшість науковців, таких як Богуславський М.М., Вознесенська М. та ін., основну увагу приділяють лише системі державного гарантування інвестування загалом. Вони розглядають нормативно-законодавчі документи, що надають певні гарантії іноземним інвесторам та захищають їх від різноманітних політичних та економічних ризиків, аналізують позитивні та негативні сторони цих документів, але мало уваги, на нашу думку, приділяють аналізу того, наскільки саме ці гарантії підходять українським підприємствам. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності присвячені наукові праці багатьох вчених, таких як: А.Є. Ачкасов, І.О. Бланк, П.Т. Бубенко, Г.С. Волинський, М.С. Герасимчук, Г.В. Ковалевський, А.В. Крушевський, М.І. Крупка, Р.Р. Ларіна, І.В. Лисий, Т.В. Момот, М.М. Недашківський, А.А. Пересада, В.О. Поколенко, С.В. Покропивний, Я.А. Ре-

китар, І.В. Сергієнко, Г.В. Стадник, О.М. Тищенко, В.І. Торкатюк, Л.С. Шевченко, О.Д. Шеремет та багато інших. Проте вона залишається недостатньо вивченою і потребує подальшого поглибленого дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— проаналізувати державні гарантії та пільги іноземним інвесторам у різних країнах;
— сформувати ефективний механізм державного гарантування іноземних інвестицій в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Оскільки основним завданням країни, в яку інвестуються кошти, є отримання доходів від цих коштів і забезпечення умов залучення інвестицій, а основним завданням країни-інвестора є збереження конкурентоспроможності своїх підприємств за рахунок пільгового оподаткування, то основним завданням міжнародних договорів у розв'язанні цієї проблеми, на нашу думку, повинно бути розроблення принципів розподілу податків між цими країнами та забезпечення податкових пільг для стимулювання прямих закордонних інвестицій. Це означає, що якщо одна країна проводить певні зміни у своїй політиці, то інша країна також повинна провести відповідні зміни, коректуючи загальну величину оподатковуваного доходу.

Особливістю двосторонніх договорів є те, що:

— по-перше, на відміну від внутрішньодержавних законів, які залежно від потреб поточної політики можна змінити звичайним рішенням парламенту, для внесення змін до міжнародних договорів, підписаних і ратифікованих обома країнами, потрібно знову пройти всю процедуру підписання та ратифікації, що за часом може тривати декілька років;

— по-друге, міжнародні договори як елементи міжнародного права мають пріоритет перед національним законодавством;

— по-третє, положення міжнародних договорів чинні не з дати підписання договору і не з дати набрання ним чинності, а тільки з дати, з якої кожен договір починає застосовуватися, а вона для різних видів податків може бути різною [7, с. 194].

Досить часто між інвесторами і країною, в яку вкладається іноземний капітал виникають різного роду суперечки. Ці суперечки регулюються на основі спеціально створюваних "арбітражних" трибуналів — "комісій із врегулювання міждержавних відносин". У таких випадках суперечка найчастіше вирішується визнанням інвестором положень і норм судової системи країни, в яку вкладаються інвестиції. Ще одним рішенням цієї проблеми є Конвенція щодо

вирішення суперечок між державами та інвесторами 1965 р. У відповідності з рекомендаціями Всесвітнього банку створений Міжнародний центр із вирішення інвестиційних суперечок та Спеціальний трибунал, що діє під егідою Міжнародної торгової палати [2, с. 13—14].

Іноземний інвестор у результаті укладання міжнародних (двосторонніх) договорів отримує гарантії, тому можна відмітити доцільність і вигідність підписання таких договорів як для іноземного інвестора, так і для вітчизняних підприємств. Проте варто зазначити, що, коли законодавством країни, яка залучає інвестиції, вводяться програми, які суттєво зменшують або взагалі відмінюють податки на прибутки, знижують або повністю ліквідують експортні податки і збори, а також прибуткові податки з іноземних громадян, що працюють на відповідному підприємстві, необхідність укладати двосторонні договори зникає (хоча такі методи можуть бути не досить надійними для іноземних інвесторів).

Всі країни світу надають певні гарантії та пільги іноземним інвесторам. Але у кожній країні вони різні.

Наприклад, у США кожен штат надає свої інвестиційні пільги і гарантії інвесторам, основні з яких такі: зниження податкових ставок, безкоштовне створення необхідної виробничої інфраструктури, особливі пільгові ставки прискореної амортизації, позики на наукові дослідження та збільшення зайнятості. Для корпорацій, які працюють на експорт, дозволяється списувати близько 15% оподаткованого прибутку. У США адміністрація у справах малого бізнесу надає велику допомогу невеликим компаніям, в тому числі з іноземними інвестиціями. Вони отримують безкоштовну інформацію і консультації, а також пільгові позики (до 150 тис. дол. США) і гарантії для отримання кредиту в банку (до 350 тис. дол. США). Найліберальніше інвестиційне законодавство у штаті Делавер. Компанії цього штату повністю звільнені від сплати податків на операції за межами цього штату. З 1993р. в деяких штатах функціонують так звані корпорації з обмеженою відповідальністю (Limited liability corporation, LLC), які поєднують у собі переваги корпорації і партнерства: в них обмежена відповідальність і вони не сплачують податок на прибуток корпорації [6, с. 18—19].

У Канаді існує розподіл компетенції між федеральними і провінційними органами влади стосовно державного регулювання іноземних інвестицій: "провінції можуть на своєму рівні регулювати в законодавчому порядку іноземні інвестиції, якщо це регулювання не суперечить

федеральному законодавству" [6, с. 25]. Іноземні інвестори там, як правило, створюють філії або дочірні компанії, при цьому для здійснення підприємницької діяльності на території будь-якої провінції іноземні інвестори повинні отримати федеральну ліцензію. Отримання такої ліцензії, як і діяльність іноземних інвесторів на території Канади, регулюється законом "Про іноземні інвестиції", прийнятим у 1985р. Але існує суттєве обмеження для іноземних інвесторів — контроль держави за допущенням іноземних інвесторів у національну економіку. Цей контроль полягає в тому, що іноземний інвестор, перед тим як почати свою діяльність на території Канади, повинен подати на розгляд державних органів повідомлення або заявку на інвестиції в Канаді [6, с. 28].

В Австрії не існує спеціальних законодавчих актів щодо іноземних інвестицій. Діяльність іноземних інвесторів підпорядковується тим законам, що й діяльність національних підприємств. Але існують певні суттєві обмеження для іноземних інвесторів:

1) для отримання довгострокових кредитів необхідний спеціальний дозвіл Австрійського національного банку;

2) заборонені іноземні інвестиції в австрійські аудиторські та юридичні компанії;

3) для створення філії іноземних страхових компаній чи банків необхідний попередній дозвіл та наявність ліцензії;

4) для інвестицій у нерухомість необхідно отримати дозвіл місцевої влади та федеральної комісії по нерухомості;

5) у видобувній, енергетичній та транспортній промисловості діяльність іноземними інвесторами може здійснюватись тільки у формі змішаних компаній та за наявності ліцензії тощо [6, с. 30—31].

У Великобританії іноземним інвесторам не потрібні дозволи на здійснення своєї діяльності на території держави. Але згідно Закону "Про промисловість" (1975 р.): "уряд може заборонити купівлю іноземними інвесторами важливих підприємств обробної промисловості, якщо це суперечить інтересам держави. В галузях авіаційного та водного транспорту діяльність іноземних компаній дозволяється лише під національним контролем" [6, с. 36]. Для залучення іноземних інвестицій у Великобританії функціонують регіональні агентства та корпорації розвитку (Шотландське та Вельське агентства розвитку, корпорації розвитку районів лондонських доків та ріки Мерсей). Для розвитку регіонів видаються позики Європейського інвестиційного банку на пільгових умовах (можуть покривати до 50%

вкладень в основний капітал).

У Німеччині основними законами, які регулюють іноземні інвестиції, є Закон "Про зовнішні економічні зв'язки" 1961 р. та Закон "Про кредити" 1976 р. [6, с. 41]. Не існує законодавчих обмежень на рух капіталу, на обсяг і характер валютних угод, а також на фінансування іноземних компаній на місцевому ринку позикового капіталу, але необхідна наявність ліцензій для діяльності в певних галузях економіки (медичній, фармацевтичній, транспортній, страховій, банківській, в готельному і ресторанному бізнесі тощо). У Німеччині лише одного разу були введені обмеження (1973—1974 рр.), які діяли 12 місяців. Вони полягали в необхідності отримання іноземними інвесторами дозволу Бундесбанку (державного банку Німеччини) на здійснення інвестицій. Законодавством Німеччини передбачені й різноманітні пільги для іноземних інвесторів:

1) лише з третього року функціонування вони сплачують податок на прибуток підприємств повністю;

2) значні пільги в рамках Програми щодо підйому Сходу (пільгові позики на 20 років);

3) Програма фінансової організації "Кредитаншталь фюр Відерауфбау", яка передбачає видачу пільгових кредитів до 10 млн євро на термін 10 р.

В Іспанії головним законодавчим актом, що регулює іноземне інвестування, є Положення "Про іноземні інвестиції", затверджене декретом № 3022 від 31.10.1974 р., а регулювання інвестиційної діяльності здійснюється Радою міністрів та Міністерством економіки і фінансів, у складі якого діє Генеральна дирекція внутрішніх відносин, що займається безпосередньо питаннями іноземних інвестицій [6, с. 49]. У країні для іноземних інвесторів існують обмеження на здійснення діяльності в деяких галузях економіки (нафтопереробна, теле- та радіомовлення, ігровий бізнес, авіаційний транспорт тощо), а також валютні обмеження, що стосуються іноземних кредитів, та спеціальний дозвіл на випуск іноземних цінних паперів на іспанському ринку за умови їх реалізації за іноземну валюту. Іспанським законодавством передбачені також інвестиційні пільги:

1) податкові преференції;

2) безмитний ввіз машин та обладнання, яке не виробляється в Іспанії;

3) спрощення процедур доступу до місцевих фінансових джерел.

Також в Іспанії діють преференції та вільні торгові зони, де можливе отримання безповоротних позик, що складають від 20 до 75% інвестицій, і наполовину зменшений податок на фонд заробітної плати.

Державне регулювання іноземного інвестування в Італії передбачає 2 види здійснення іноземних інвестицій на території країни [6, с. 53]:

1. Виробничі інвестиції, які призначені для створення нових або розширення вже діючих підприємств з виробництва товарів і послуг. Цей вид вимагає отримання свідоцтва Міністерства фінансів та дозволу місцевої влади на будівництво і функціонування.

2. Інші іноземні інвестиції.

При цьому репатріація капіталу і вільний переказ прибутків за кордон гарантовані тільки при здійсненні виробничих інвестицій.

В Італії для іноземних інвесторів існують такі податкові пільги:

1) зменшення на 50% податку на прибуток із корпорації на перших 10 років;

2) звільнення від місцевого прибуткового податку на 10 років із моменту отримання першого прибутку;

3) звільнення від місцевого прибуткового податку на 70 % від оподаткованої бази;

4) зменшена ставка реєстраційних податків тощо.

В Італії функціонує вільна торгова зона в Трієсті, де поряд із митними пільгами діє знижена ставка податку з прибутку корпорацій (18% замість 36%).

У Франції питаннями регулювання іноземних інвестицій займаються Національний банк та Міністерство економіки, фінансів і бюджету, при якому функціонує Служба з іноземних інвестицій Казначейства (Бюро D3) [6, с. 57]. Всі іноземні інвестиції повинні декларуватись у Бюро D3, включаючи детальні дані про інвестора, про форму інвестування та мотиви здійснення інвестицій. У деяких випадках, крім декларації, необхідний ще й дозвіл. Не існує жодних обмежень для іноземних інвесторів — членів країн ЄС, крім випадків поглинання французьких компаній. Інвестиційні пільги для інвесторів у Франції такі:

1) субсидії;

2) пільгові позики;

3) прискорена амортизація;

4) продаж і оренда землі за низькою ціною;

5) безкоштовне навчання персоналу;

6) повне або часткове звільнення від професійного податку на 5 років.

Наданням пільг у Франції, крім місцевої влади, займаються Агентство економічного розвитку країни, Національне агентство зі створення нових підприємств та Національне агентство сприяння науковим дослідженням.

У Швейцарії відсутні спеціалізоване законодавство та спеціалізовані інститути, які б регулювали чи контролювали діяльність іно-

земних інвесторів. Консультаційна допомога інвесторам здійснюється всіма великими банками країни. Основним обмеженням у Швейцарії стосовно іноземних інвестицій є заборона сприянню припливу фінансових коштів з-за кордону, які попадають під визначення "втеча капіталу", тобто ті, які незаконно вивозяться з країни їхнього створення (згідно з угодою 1977 р. між Швейцарським національним банком і швейцарськими комерційними банками) [6, с. 64]. У державі не допускається відмивання грошей та приховування особи власника банківського рахунку (з 01.05.1992 р. у швейцарських банках заборонено відкривати рахунок на суму більшу, ніж 100 тис. швейцарських франків, не пояснивши банку походження коштів).

Наданням інвестиційних пільг у Швейцарії займаються федеральний уряд та адміністрації кантонів. Це можуть бути субсидії, пільгові позики, банківські гарантії, надання земельних ділянок на пільгових умовах, безкоштовне навчання персоналу тощо. У країні існує близько 30 вільних торгових зон, товари яких звільнюються від митного оподаткування.

Отже, порівнюючи правовий режим інвестиційної діяльності, відображений в законодавстві США, Канади, країн Західної Європи, з одного боку, та законодавством України, з іншого, можна зробити висновок, що багато положень і норм сучасного вітчизняного законодавства подібні до положень законодавчих актів розглянутих нами країн. Але система державного гарантування іноземного інвестування в Україні ще недостатньо розвинена, недосконала, оскільки останні десять років вона створюється фактично по-новому. А це викликає проблеми в регулюванні діяльності іноземного інвестування, а саме: формування стабільного правового режиму та юридичних гарантій дотримання законних прав іноземних інвесторів.

ВИСНОВКИ

З огляду на останні події в Україні недовіра іноземних інвесторів до вітчизняного законодавства зростає. Про це свідчить відплив капіталів за кордон та наявність великої кількості судових позовів у зв'язку з ліквідацією гарантій у вільних економічних зонах, де і був зосереджений основний обсяг іноземного капіталу. Президентом України планується відновити відмінені гарантії, але на цей час відповідних законодавчих актів ще не прийнято.

На сьогоднішній день іноземні інвестори більше довіряють укладанню міжнародних (двосторон-

них) договорів, які досить добре себе зарекомендували, судячи з досвіду США та західноєвропейських країн. Тому в Україні необхідно сформувати ефективний механізм державного гарантування іноземних інвестицій, який може стати одним з інструментів прискорення процесу міжнародної інтеграції України.

Література:

1. Богуславский М.М. Иностранные инвестиции: правовое регулирование. — М.: Изд-во БЕК, 1996. — 462 с.

2. Гайдис Н.М. Инвестування: навч. посібник. — Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2002. — 271 с.

3. Закон України "Про захист іноземних інвестицій" від 10.10.1991 р. №1540а- XII зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

4. Закон України "Про іноземні інвестиції" від 13.03.1992 р. № 2198а — XII // Вісник Верховної Ради України. — 1993. — № 26.

5. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.1996р. №93/96-ВР зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

6. Махмудов О.Г. Інвестиційна політика і управління: моногр. — Донецьк: Донбас, 2000. — 592 с.

7. Черванов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності: навч. посіб. — К.: Знання-Прес, 2003. — 622 с.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2009 р.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

АГРОСВІТ

www.agrovit.info

ЖУРНАЛ ВИХОДИТЬ 24 РАЗИ НА РІК

Через редакцію передплата проводиться з будь-якого місяця!

Передплатний індекс: 21847

Свідоцтво КВ № 12177-1061 ПР від 11.01.2007 року

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з

ЕКОНОМІКИ

ЗАСНОВНИКИ:

- Рада по вивченню продуктивних сил України
- Національної академії наук України.
- ТОВ "ДКС Центр"

вул. Дорогожицька, 18, к. 29
(044) 458 10 73, 537 14 33, 223 26 28
e-mail: dks@kiev.rel.com
economy_zuviv@ukr.net